

KNJIŽEVNI JEZIK

Radoslav Katičić

Svojstva i narav književnoga jezika najbolje se mogu uočiti polazeći od svrhe kojoj takav jezik služi. Sam naziv književni jezik ne pobuđuje sasvim ispravnu predodžbu o toj svrsi jer ga jednostrano veže uz književnost, a pod njom se danas razumije u prvom redu i gotovo jedino što se prije zvalo lijepom književnošću (*les belles lettres*), dakle beletristika. Tako nam naziv književnoga jezika sugerira da se tu radi o jeziku kao umjetničkom mediju, a književni jezik nije samo to, pa nije čak niti u prvom redu to.

U doba kad je taj naziv stvoren, književnost je označavala sveukupnost knjiga i svu djelatnost oko njih, sve što je u knjigama, i bila je po sadržaju bliža današnjem nazivu pismenost nego današnjem nazivu književnost. Svaki je pisac tada bio književnik. Još Jagić govori o svojim filološkim raspravama kao o radu književnom, gdje bismo mi prije govorili o znanstvenom.

Izvorno značenje termina književni jezik nije dakle jezik književnosti, nego jezik knjiga, zapravo jezik za knjige prikladan. A time je vrlo dobro opisana osnovna služba književnoga jezika u doba koje još nije znalo ni za radio niti za televiziju, u doba kada se dotjerano i na široko saobraćalo najviše pismeno. Jer osnovna je funkcija književnoga jezika da omogući takvo dotjerano i neutralno saobraćanje preko granica užih pokrajinskih zajednica ili društvenih skupina. Prema njima književni jezik mora zato biti neutralan i osposobljen za ujednačeno i svrhovito sporazumijevanje, sporazumijevanje koje se ne oslanja na govornu situaciju i lokalni kolorit. To je jezik kojim se mora sve moći kazati, a da se pri tom ne govori rukama i ne pomaže izrazom lica. Mora to biti jezik jednako prikladan za govor i za pisanje, nezavisan od svih pomagala što ih pruža normalna govorna situacija, slobodan od potpore koju pružaju vrijednosti govorenoga jezika.

Mjesto: *Dosta! Idemo! Strmo?* na književnom se jeziku mora moći reći: *Sad smo se dosta odmarali i pribrali nove snage, pa moramo krenuti dalje. Hajdmo sada, treba ustati. Je li vam se ovaj put čini jako strm? Još treba malo izdržati.* Sve što u gore zamišljenoj govornoj situaciji nosi sama ta situacija, što izražavaju pokreti tijela i izraz lica, sve je to preneseno samo u jezični izraz. Udio čisto jezičnih znakova pri sporazumijevanju povećava se tu silno i postaje gotovo isključiv. Književni jezik mora stalno razvijati te svoje mogućnosti da bi dorastao zadatku koji mu se postavlja. Zato on ne može biti jednak ni jednome obliku razgovornoga jezika koji se upotrebljava u manje svećanim prigodama.

Književnom je jeziku svrha da omogući ujednačeno sporazumijevanje preko granica narječja i preko promjena što s vremenom nastaju u govornim navikama. Njegov je zadatak da prevlada jezičnu raznolikost u prostoru i u vremenu: da se ljudi sa što većih razdaljina bez teškoće mogu razumjeti, da knjige i drugi zapisi što dulje ostanu lako čitljivi. Najbolji bi dakle bio takav književni jezik kojim bi se sav svijet služio ne mijenjajući ga nikako u toku vremena. Što takvoga književnog jezika nema pa nam se i čini nemoguće da bi ga bilo, to nije zato što takav ne bi bio najbolji, nego zato što je ljudima previsoka cijena koju bi morali platiti za nj.

Ta je cijena veća od potrebe što je osjećaju za tako savršenim književnim jezikom. On bi se naime morao jako razlikovati od velike većine razgovornih jezika kojima se ljudi spontano služe, a ostajući nepromjenljiv dok se razgovorni jezici prirodno mijenjaju postao bi jako različit od njih svih. Njegovo bi učenje zahtijevalo velik napor i znatno bi otežalo pristup obrazovanosti, a to ljudi u današnjem svijetu ne prihvaćaju.

Tako je latinski kao jedinstveni književni jezik evropskoga zapada, nepromijenjen od rimskih vremena, sigurno bio svrhovitiji nego je današnje mnoštvo narodnih književnih jezika, kojima je područje svima znatno skućenije, a i mnogo se kraće protežu u vremenu. Ali je cijena koja se morala platiti da bi se on zadržao bila previsoka i tako su se razvili brojni zapadnoevropski književni jezici koji su zamijenili latinski. Slično su na bizantskom istoku novogrčki i narodni književni jezici pravoslavnih Slavena zamijenili starogrčki i crkvenoslavenski.

Vidimo dakle da se pri stvaranju književnih jezika sukobljuju dvije suprotne težnje: književni jezik treba da prevlada što više jezične raznolikosti u prostoru i vremenu i treba da bude što bliži jeziku kojim se ljudi spontano služe da se sa što manje truda može svladati. Što bolje književni jezik zadovolji jedan od tih zahtjeva, to manje može zadovoljiti drugi. Svako je zbiljsko rješenje samo ravnoteža između obojega. Svaki se zahtjev samo djelomice zadovoljava da ne bi drugi ostao posve nezadovoljen. A koliko će se voditi računa o kojemu, to zavisi od društvenih snaga koje se njime služe. Kad je to samo tanak sloj, obično je nadmoćan zahtjev za općom izjednačenošću. Kad se uklju-

čuje čitava zajednica ili bar veći njezin dio, važnije je da književni jezik ne bude previše različit od razgovornoga. I tako velika društvena demokratizacija koja je zahvatila suvremen svijet dovodi do toga da se sve više umnožava broj književnih jezika, pa se time jako smanjuje prosječno njihovo protezanje u prostoru i vremenu. Kako će se dakle zadovoljiti ta dva proturječna zahtjeva, zavisi od društvenih snaga i povijesnoga položaja jezičnih zajednica.

U novije se vrijeme književni jezik sve više zove i *standardnim*. To je ime prikladnije u toliko što ističe njegovanu ujednačenost takva jezika, njegovu provjerenu prikladnost i opću obvezatnost. Nedostatak mu je pak što sugerira jedino instrumentalnost i korisnu namjenu i odvlači tako pažnju od mnogostrukih i značajnih veza što ga vežu s vrijednostima kulture kojoj služi, od dubokoga njegova korijena u njezinim predajama, od stvaralačkih mogućnosti koje pruža svojim govornicima i od izazova kojim izaziva domišljanje njihovih misli.

Sve to u standardnom jeziku nije baš sasvim standardno, nego se očituje kao obzorje otvoreno prema novim vrijednostima duboko ukorijenjenim u staroj predaji. Vrijednosna strana njegova ne ističe se u nazivu standardni jezik, nego ostaje u sjeni. A ta strana nije malo važna. Upravo su vrijednosti književnoga jezika važan čimbenik u kulturnom opredjeljenju ljudi i bitno određuje okvire njihove nadosobne identifikacije, one su osnova njihova jezičnoga i kulturnog identiteta. Odatle bitna važnost književnoga jezika za povijesnu sudbinu naroda, pa se kaže da on posljednju svoju bitku bije za jezik. To je i smisao Preradovićevih pjesama o jeziku, koje su izrazile naš vrijednosni odnos prema jeziku i same doprinijele da se on izgradi. Pitanja književnoga jezika zato nisu samo tehnička, nego često znače i sukob vrijednosti i zadiru duboko u kulturni i duhovni život zajednice u kojoj se postavljaju i rješavaju.

I tako cijena koja se plaća za književni jezik koji prevladava više prostorne i vremenske raznolikosti nije samo funkcionalna: teškoća njegova učenja i potpunoga usvajanja kao sredstva dotjeranog i ujednačenoga sporazumijevanja i saobraćanja, nego je i cijena koja se plaća u vrijednostima, jezičnim, a i drugim kulturnim koje su jezičnima izražene, cijena koja se plaća vlastitim identitetom. Zato su pitanja književnoga jezika osobito zapletena i osjetljiva i ne mogu se razmatrati i rješavati samo funkcionalno tražeći omjer vremensko-prostorne ujednačenosti i blizine razgovornom jeziku koji je danoj zajednici najprimjereniji. To je isto tako jednostrano i daleko od životne zbilje kao da se traže rješenja povodeći se samo za vrijednosnim i kulturnim opredjeljenjima i ne obazirući se uopće na funkcionalnost. Svako pitanje u vezi s književnim jezikom ima dvije strane: funkcionalnu i vrijednosnu. One su obje jednako važne.

Književni jezici nastaju uvijek tamo gdje se javlja potreba za sporazumijevanjem i saobraćanjem preko svagdašnjih i spontanijih okvira. Svaki čovjek živi

u jednom krugu ljudi s kojima redovito, prirodno i nužno razgovara, s kojima je u stalnom jezičnom dodiru. Taj osnovni krug jezičnoga općenja može biti različitoga opsega i različite naravi već prema prilikama i povijesnoj situaciji. To može biti pleme, zadruga, ratarska općina, feudalni posjed, može biti grad, selo, ili njihovi dijelovi itd. Tamo pak gdje se neprekidno i nužno po potrebama svakodnevnog života ljudi sporazumijevaju i stalno razgovaraju tamo i *samo tamo* se spontano održava i jedinstvo jezika. Gdje god takva stalnog i prirodnog dodira nema, održavaju se jezične razlike ili se čak stvaraju ako ih prije nije bilo. Gdje god nema neprestanog razgovora, nema ni jezičnoga jedinstva jer se ono održava samo neprekidnom samokontrolom, samo tako što govornici neprekidnom vježbom usklađuju svoje govorne navike oponašajući jedan drugoga. Gdje god pak toga stalnoga usklađivanja i oponašanja nema, nemoguće je uspostaviti ili održati jezično jedinstvo. Jezik kojega jedinstvo nastaje i održava se takvim stalnim saobraćajem nazivamo *organskim*. Organski se jezici mogu više ili manje razlikovati. Ako se samo malo razlikuju zovemo ih organskim dijalektima, a njihov skup organskim jezikom. Razlikuju li se jako, zovemo ih različitim organskim jezicima.

Književni jezici nastaju tamo gdje se javlja potreba za stalnim i ujednačenim saobraćanjem i jezičnim općenjem preko granica organskih dijalekata. Takva se potreba ukazuje čim se dosegne viši stupanj društvenoga razvoja u kojem organizacija života prelazi okvire osnovne i neposredne zajednice. Čim se dosegne takav stupanj privređivanja, čim se pojavi državna ili crkvena organizacija, čim uprava traži neometano sporazumijevanje na širem prostoru i čim se dokumenti počnu pohranjivati u arhivima, čim se kulturna djelatnost izdvoji iz svakodnevnog života neposrednih zajednica, specijalizira i počne razvijati u širim društvenim, prostornim i vremenskim okvirima, mora se razviti i jezik koji će biti sredstvo sporazumijevanja pri svim tim djelatnostima, koji će im služiti i nositi ih kako je to već jeziku svojstveno.

No takav se jezik neće stvoriti sam od sebe niti će spontano održavati svoje jedinstvo. On nikad neće biti organski. Za njegovo uvođenje i održavanje potreban je svjestan napor. Jer po samoj svojoj naravi književni jezik mora obuhvatiti veći društveni, prostorni i vremenski raspon nego to i jedan organski dijalekat može u svojoj spontanosti. Zato se književni jezik ne može normirati spontano, nego mu se norma uvijek utvrđuje svjesno: književni se jezik uvijek mora učiti.

To naravno ne znači da je stvaranje književnoga jezika uvijek sasvim proizvoljna konstrukcija, samovoljni čin nezavisan od povijesnih tokova i društvenih silnica. Naprotiv, njegovo uvođenje, njegovanje i razvoj mogu ljudima u danim okolnostima izgledati kao nešto sasvim prirodno, kao jedina mogućnost. I može se reći da je za književni jezik najpovoljnije kad se razvija u tako jasnim prilikama s jednoznačnim smjerom društvenih silnica. Tada je na-

ime ugled književnoga jezika tolik da se njegov izbor čini kao da nije izbor, i njegovo se nametanje ne osjeća kao takvo. A ipak se književni jezik uvijek, pa i u takvim slučajevima, odabire i onda nameće jer on po samoj svojoj naravi ne može nastati i održavati se sam od sebe. Zato se oko književnoga jezika obično stvara mit kojim se on prikazuje kao prirodna nužda i ostvarenje najviše jezične vrijednosti.

Književni jezik nikada nije čista konstrukcija, umjetni jezik, jer bi to iziskivalo previše napora. On se zato osniva na kojem organskom dijalektu. Kao književni jezik sa svojom posebnom namjenom on se, naravno, razlikuje od toga dijalekta jer razvija svojstva koja u organskom dijalektu ostaju slabije ili nikako iskorištena. Ali ipak nosi biljeg svojega postanja i u njemu se prepoznaje dijalekat na kojemu se osniva i njegovim je govornicima najbliži i najlakši. Ostalima je to stanje to prihvatljivije što veći društveni ugled uživaju značajke dijalekta koji je poslužio kao njegova osnova. Gdje je taj ugled nesporan, pričinja se da nikakvog izbora nije ni bilo, svi se drage volje trude da književni jezik dobro nauče i mitovi što se oko njega pletu ljudima su uvjerljivi. Što je taj ugled manji, to se teže prihvaćaju mitovi, to lakše dolazi do krajnjega i nepovoljnog slučaja kad se koji književni jezik na dijelu svojega područja nađe u asocijativnoj vezi s uniformama organa državne represije.

Kad prestižni odnosi oko književnoga jezika nisu jasni i jednoznačni, ljudi koji se njime služe svjesniji su alternativa koje su se postavljale ili se još postavljaju. svjesniji su žrtava koje zahtijeva svako od mogućih rješenja i sukoba vrijednosti koji je s time povezan. Po tome su možda takve manje povoljne prilike vrednije od onih povoljnijih jer ne dopuštaju da se pravi odnosi i zbiljska pitanja u općoj svijesti prekriju fasadom mitoloških konstrukcija.

Pitanja književnoga jezika u takvim se prilikama mogu valjano rješavati samo najvećim mogućim osvješćivanjem zbiljskih alternativa, jasnom procjenom toga koje se prednosti plaćaju kojom cijenom, otkrivajući neosnovanost mitoloških mistifikacija, a razvijajući istančanu osjetljivost za vrijednosti o kojima se pri tome radi. Tu je velika mogućnost koja nam se otvara u vezi s književnim jezikom. Prilike nam naime nisu povoljne, ali baš zato rješavajući svoje probleme možemo, ako im se pokažemo dorasli, unaprijediti razumijevanje tih pitanja čak i u svjetskim razmjerima. A ti su razmjeri postali zaista golemi otkada se čitava kontinentalna prostranstva počinju punopravno uključivati u suvremeni svijet, pri čemu je pitanje književnih jezika jedno od središnjih.

Odabrat će se da bude osnova standardnom jeziku ili takav dijalekat koji ima osobit ugled (jer se njime govori u glavnome gradu, ili na dvoru, ili jer su na njemu sastavljeni sveti spisi, jer se njime govori u osobito uspješnim trgovačkim krugovima ili jer se njime služi vojničko plemstvo i sl.) ili pak dijalekat koji je najrašireniji ili koji se najmanje razlikuje od svih ostalih.

Dijalekatska osnova književnoga jezika nije uvijek sasvim jedinstvena. On može proizaći iz svjesnoga napora pisaca i tada se u njemu mogu naći povezane osobine raznih organskih dijalekata. Važno je međutim istaći da izbor dijalekatske osnove književnoga jezika nije uvjetovan njezinim *jezičnim* svojstvima. Nema naime organskoga dijalekta koji po svojim jezičnim svojstvima ne bi bio prikladan da posluži kao osnova književnom jeziku. Mitovi što se pletu oko književnih jezika često diskvalificiraju dijalekte koji nisu bili odabrani da im budu osnova i tu su ti mitovi možda najmanje istiniti.

Organski dijalekti na kojima se osnivaju različiti standardni jezici ne moraju pripadati raznim organskim jezicima, tj. mogu katkada ulaziti u isti skup srodnih organskih dijalekata. Onda se obično vode politički motivirane rasprave jesu li to »doista« dva jezika ili je »zapravo« samo jedan.

Ispravan je odgovor vrlo jednostavan ako se razlikuje organski jezik od književnoga. Jer tada se može odgovoriti da je to »zapravo« jedan organski i »doista« dva književna jezika. Takvim se odgovorom, dakako ne rješavaju politička pitanja i koji su očekivali da će lingvistika »znanstveno« opravdati ili opovrći neko političko rješenje, ostaju razočarani. Takvo je očekivanje naime posve neosnovano. Koji će organski dijalekat postati osnova književnoga jezika nije nalaz lingvističkoga istraživanja nego političkih odluka.¹ Jednako se tako ne može lingvistički riješiti da li na temelju jednoga organskoga jezika treba stvarati samo jedan književni jezik ili više njih. Stvaranje književnoga jezika *uvijek je politički čin*. A o političkim rješenjima treba razgovarati kao o takvima, a ne prikazivati ih kao da su lingvistička pitanja.

Može se desiti i to da isti organski dijalekat na dva različita načina bude razvijen u dva književna jezika koji služe dvjema zajednicama. Takav je slučaj s književnim jezikom urdu koji služi muslimanima sjeverozapadne Indije i službeni jezik u zapadnom Pakistanu i književnim jezikom hindi kojim se služe hinduisti, a određen je da postane službeni savezni jezik republike Indije. Oba ta književna jezika imaju kao osnovu isti dijalekat kraja oko Delhija. Ali jedan književni jezik nadovezuje se na vrijednosti stare indijske kulturne predaje i u svemu se oslanja na sanskrt, a drugi se uključuje u vrijednosti islamske kulture i oslanja se na perzijski jezik. Književni jezik, a to se često ne vidi, *nije određen samo organskim dijalektom koji mu je osnova nego i načinom kako je taj dijalekat obrađen i razvijen da bi mogao postati standardni jezik i vrijednosnim značajkama koje je time dobio*. Hindi je s toga gledišta indijski jezik i po tome jednak s književnim tamilskim jezikom kojemu nije srodan po postanju. Urdu je jezik islamski i po tome jednak arapskom književnom kojemu također nije srodan po postanju.

¹ Razumije se da na političku odluku mogu utjecati, i utječu, i čisto lingvističke vrijednosti, prednosti što ih koji dijalekat pruža za izgradnju izjednačenog i pristupačnoga književnog jezika.

Jedan književni jezik može služiti zajednici koja kulturno i politički nema jedinstven identitet. Tada nije moguće ostvariti posve jedinstven standard i sasvim prirodno, gotovo neizbježno se javljaju varijante. Najčešće su to nacionalne varijante. One se javljaju kad jedan standardni jezik služi više nego jednoj naciji. Tako jezici koji su u više nacionalnih zajednica književni, kao engleski, španjolski i njemački, postoje samo u svojim varijantama. I mi poznamo takve pojave.

Varijante nisu dijalekti i nemaju izravne veze s članjenjem organskih jezika u organske dijalekte, iako i dijalekti područja na kojima se varijante upotrebljavaju mogu utjecati na njihova svojstva. Ali varijante nisu posljedica razlike u dijalekatskoj osnovi književnoga jezika nego u pojedinostima toga kako je dograđena njegova, načelno jedinstvena, standardnost.

Lako je uvidjeti da nije uvijek jasno bez dubljega istraživanja i potanjega razmatranja da li se radi o dvije varijante jednoga književnoga jezika ili o jednom organskom dijalektu koji je na dva načina postao književan. U površnoj svojoj pojavnosti jedno može drugome biti vrlo slično kad razlike u kulturnoj pripadnosti nisu tako uočljive i dramatične kako je to npr. s hindi i urdu.

Načelno, varijante imamo onda kad je standardni jezik nastao samo jednom jedinstvenom obradbom jednoga organskoga dijalekta, ili jednim spajanjem osobina više njih, a onda se počeo upotrebljavati na razne načine, pa su i te razlike, polarizirane na svojim područjima, postale standardne. Kad je pak isti organski dijalekat na dva razna načina postao književni jezik i oni ga vežu uz vrijednosne sustave dviju različitih kultura, onda imamo načelno dva književna jezika, pa ma kako se malo razlikovali njihovi pojavnici oblici, ma kako uzajamni utjecaji smanjili polarizaciju, ma kako srodne bile kulture kojima te jezike priključuje njihova standardnost.

Teško je danas za to s pouzdanjem navesti primjer. To su naime gledišta do kojih se lingvistika tek počela probijati, a utvrditi se takvi odnosi mogu pouzdano samo potankim istraživanjem kakva do sada još nisu izvršena. Teorija književnoga jezika još je na početku. Uzrok je tome što su u lingvistici vodile uvijek razvijene kulturne sredine kojima se njihov književni jezik činio kao prirodno dan pa njegovu pravu narav nisu ni uočavali. Odnos danskoga standardnog jezika i jedan od dvaju norveških (riksmaal) mogao bi možda biti primjer za takva dva književna jezika zasnovana na istim organskim dijalekatskim osobinama.

Na tom se području, dakle, otvaraju sasvim nova obzorja i pred lingvistikom stoje zadaci koji su do sada jedva načeti. Trebat će početi opisivati standardnost standardnih jezika, početi je uspoređivati. Opća tipologija standardnosti učinit će prozirnima mnoga zamršena pitanja koja su danas samo predmet površnih dojmova i jalovih raspri. Takva će istraživanja omogućiti da jezična i kulturna politika postanu razumnije i svrhovitije.

Nama su takva istraživanja osobito nužna kada se radi o književnom jeziku srpskom i hrvatskome. Odnosi su tu takvi da se tradicionalnim lingvističkim pojmovima uopće ne mogu razumjeti. Za nas je dakle osobito važno da razvijamo teoriju standardnoga jezika i da vršimo ona temeljna istraživanja našega materijala, povijesnoga i suvremenog, koja će nam omogućiti da u skladu s razvijenom teorijom ispravno razumijemo svoj položaj.

Književni je jezik dakle poseban oblik jezika, ne samo pojavno različit od svih organskih dijalekata nego različit od njih i po samome načinu svoje opstojnosti. On nije dijalekat među dijalektima, i kad se u njemu pojavi raznolikost, različiti njegovi oblici nisu dijalekti nego varijante.

Svaki je jezik norma, a standardni osobito normirana norma. Normirana svjesno i općeobvezatno, s prostornim, vremenskim i društvenim protegom kakav se ne bi mogao postići spontano. Ali ta njegova standardnost, a to će reći natprosječna ujednačenost, ne smije biti skučenost i sputanost, nego naprotiv, mora biti okvir neiscrpnim mogućnostima, koje naraštaji otkrivaju i ne mogu do kraja otkriti. Tu neskučenu ujednačenost zvali su teoretičari praške škole elastična stabilnost.

Sama narav književnoga jezika nije drukčija nego narav organskoga, samo su joj svojstva jače razvijena i svjesno naglašena. Svaki jezik uokviruje mogućnosti, svaki je potka slobode, svaki stvara organizirani prostor neiscrpnih mogućnosti. A standardni je jezik još organiziraniji, njime određena sloboda još je obuhvatnija, ima još širi prostor. Rad s takvim jezikom mora moći da bude dvoje: jednostavno služenje predgotovljenim obrascima, uredno prebiranje po pripravljenim uzorcima, što sve omogućuje primjereno sporazumijevanje i uzorno priopćavanje s razmjerno neznatnim uložnim naporom i drugo stalno istraživanje novih mogućnosti, neprekidno odmjeravanje sebe i svijeta, svojih misli o njemu, na mogućnostima što ih jezik predviđa, stvaranje sve novih kulturnih vrijednosti, stvaralačko potvrđivanje vlastitoga kulturnoga identiteta, njegovo obogaćivanje iz duboko razgranatoga korijena. To su ona dva lica o kojima kao da govore nazivi standardni i književni jezik.

Kad nema prvoga, lišeni smo bitno važnoga oruđa, osuđeni smo da naklapamo ili da nam svaki ozbiljniji govor bude vrhunski stvaralački čin. Kad nema drugoga, može nam se desiti da se u vlastitom jeziku osjećamo kao podstarnari.

Iz temelja je zato krivo ako tko kuša suprotnosti što izvire iz vrijednosnih opredjeljenja u oblikovanju književnoga jezika prikrivati jednostranim isticanjem mogućnosti glatkoga sporazumijevanja i standardiziranog priopćavanja. Ne mogu se naravno ni vrijednosna opredjeljenja razumno ostvariti tako da se time slabi funkcionalnost standardnoga jezika.

KRIZA OKO RJEČNIKA KNJIŽEVNOG JEZIKA

Ljudevit Jonke

U 5. broju prošlogodišnjeg Jezika obećali smo na str. 129. da ćemo uskoro obavijestiti čitaoce o zaključcima Matice hrvatske i Matice srpske prihvaćenima na Zagrebačkom sastanku o pitanjima jezika i Rječnika hrvatskosrpskoga književnog jezika. Taj je sastanak, kao što je čitaocima poznato, održan 4. i 5. siječnja 1969, ali je učinjena pogreška što se zaključci sastanka nisu odmah stilizirali, nego je samo izabrana mješovita komisija od 6 članova sa zadatkom da prema vijećanju i zapisniku o njemu stilizira za mjesec dana zaključke koji će nakon usvajanja od upravnog odbora Matice srpske i Matice hrvatske biti obostrano potpisani i proglašeni kao smjernice za dalji rad na Rječniku hrvatskosrpskoga, odnosno srpskohrvatskoga književnog jezika. Rad na Rječniku dospio je u krizu nakon prve dvije objavljene knjige, koje su oštro kritizirane, pa se postavio zahtjev da se preostale četiri knjige uređuju prema djelomično promijenjenim kriterijima. Najosnovniji je bio zahtjev da se u Rječniku dobro razaznaje leksičko blago hrvatske i srpske varijante književnoga jezika, kako bi Rječnik bio i u tom pogledu potpuno informativan. Smjernice u tom pravcu bile su obostrano prihvaćene na spomenutom sastanku, a za konačne stilizacije očekivalo se da će bez teškoća biti prihvaćene za mjesec dana. U odbor za stilizaciju bili su izabrani drugovi koji su na Zagrebačkom sastanku sudjelovali, i to: dr Pavle Ivić, dr Mitar Pešikan, Mirko Čanadović, dr Ljudevit Jonke, dr Ivo Frangeš i Vlatko Pavletić.

Ipak očekivanja se nisu ispunila. Članovi komisije sastali su se u Beogradu u početku veljače 1969. bez prof. Ivića i Vlatka Pavletića. Zagrebački članovi došli su na sastanak uglavnom s ovakvim prijedlogom zaključaka:

1) Hrvatskosrpski, odnosno srpskohrvatski književni jezik ima dvije ravnopravne varijante: jednu kakva se upotrebljava u hrvatskoj književnosti, i drugu kakva se upotrebljava u srpskoj književnosti.

2) Učesnici sastanka suglasno su utvrdili da je rječnik suvremenog hrvatskosrpskog, odnosno srpskohrvatskog jezika djelo prijeko potrebno kulturi Hrvata, Srba, Crnogoraca i Muslimana i da treba nastaviti njegovo izrađivanje i objavljivanje.

3) Oslanjajući se na Ustavom zagarantiranu ravnopravnost jezika i kultura naših naroda, kao i na rezultate znanosti, učesnici su došli do zajedničkih stavova u pogledu novog načina obrade rječnika u njegovu daljnjem dijelu. Izričito je naglašena poteba da rječnik prikaže stvarno stanje dviju varijanata hrvatskosrpskog književnog jezika.

4) Pripadnost riječi njihovim književnim varijantama označuje se na slijedeći način: